УДК 336.71

ФІНАНСОВА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

аспірант Больчук А.
фінанси та банківська справа
вул. Винниченка, 28*, м. Луцьк, e-mail: arthurbolchuk@gmail.com*

Публічні закупівлі є одним із ключових механізмів реалізації фінансової політики держави та забезпечення ефективного використання публічних коштів. Значні обсяги бюджетних ресурсів, що спрямовуються на придбання товарів, робіт і послуг, зумовлюють необхідність розглядати систему публічних закупівель не лише як сукупність процедурних правил, а передусім як інструмент управління фінансовими ресурсами. Від якості організації закупівель залежить раціональність бюджетних видатків, рівень конкуренції, якість отриманих державою товарів, робіт і послуг, а також можливість досягнення довгострокової економії коштів.

Особливого значення проблема фінансової ефективності публічних закупівель набула для України в умовах повномасштабної війни. Протягом 2022–2024 років система закупівель функціонувала в умовах необхідності одночасного забезпечення оперативності, безперервності постачання критично необхідних товарів і послуг та збереження належного рівня прозорості й фінансового контролю. Запровадження спеціальних умов здійснення закупівель було об'єктивно необхідним для швидкого реагування на потреби держави та територіальних громад. Водночас розширення можливостей для здійснення неконкурентних закупівель створило додаткові ризики завищення цін, обмеження конкуренції та недостатнього контролю за ефективністю використання бюджетних коштів.

Досвід функціонування системи публічних закупівель у воєнний період свідчить, що фінансова ефективність не може оцінюватися виключно за критерієм швидкості проведення процедури або розміру економії відносно очікуваної вартості закупівлі. Формальна економія, отримана в результаті зниження ціни договору, не завжди означає фактичну економічну вигоду для держави. Закупівля товару або обладнання за найнижчою ціною може в подальшому спричинити значні витрати на експлуатацію, ремонт, технічне обслуговування та заміну. Тому одним із перспективних напрямів удосконалення української системи є перехід від переважно цінової моделі оцінювання до комплексної оцінки економічної ефективності закупівлі.

У цьому контексті особливу практичну цінність становить досвід країн Європейського Союзу щодо застосування підходу життєвого циклу та оцінки загальної вартості володіння — Total Cost of Ownership (TCO). Зазначений підхід передбачає врахування не лише початкової ціни придбання, а й усіх витрат, які виникають протягом періоду використання предмета закупівлі. До таких витрат можуть належати витрати на енергоспоживання, технічне обслуговування, ремонт, навчання персоналу, експлуатацію та утилізацію. Застосування TCO дозволяє замовнику визначити економічно найбільш вигідну пропозицію в довгостроковій перспективі, навіть якщо її початкова ціна є вищою порівняно з іншими пропозиціями.

Європейський підхід до фінансової ефективності також передбачає ширше використання нецінових критеріїв. Поряд із вартістю можуть враховуватися якість, функціональні характеристики, енергоефективність, витрати на експлуатацію, строк служби, гарантійне обслуговування та екологічні характеристики. Особливого значення набувають «зелені» публічні закупівлі, які спрямовані не лише на зменшення негативного впливу на довкілля, а й на скорочення довгострокових фінансових витрат держави. Таким чином, екологічність та фінансова ефективність у сучасній системі закупівель дедалі більше розглядаються як взаємопов'язані складові.

Для України імплементація таких підходів є особливо актуальною в контексті майбутньої післявоєнної відбудови. Значні обсяги фінансування, що спрямовуватимуться на відновлення інфраструктури, будівництво, енергетичні об'єкти та соціальну сферу, потребуватимуть максимально ефективного управління кожною гривнею публічних коштів. У закупівлях робіт з будівництва та ремонту доцільно оцінювати не лише кошторисну вартість виконання робіт, а й подальші витрати на експлуатацію об'єкта, його енергоефективність, довговічність конструкцій і потребу в майбутніх ремонтах. Саме такий підхід дозволить уникнути ситуації, коли економія на етапі укладення договору перетворюється на значні додаткові витрати для бюджету в майбутньому.

Важливим напрямом підвищення ефективності закупівель є також удосконалення взаємодії між учасниками ринку, громадськістю та органами державної влади. Практичний досвід комунікації з Міністерством економіки України щодо удосконалення законодавства у сфері публічних закупівель, зокрема закупівель поточного ремонту та капітального будівництва, підтверджує необхідність постійного професійного діалогу між державою та експертним середовищем. Надання Мінекономіки роз'яснень щодо можливостей формування технічних специфікацій, встановлення вимог до предмета закупівлі та розвитку механізмів альтернативних пропозицій демонструє важливість практичного пошуку більш гнучких інструментів забезпечення конкуренції та фінансової ефективності.

Отже, подальший розвиток системи публічних закупівель в Україні має бути спрямований на формування моделі, у якій основним результатом буде не

мінімальна ціна договору, а максимальна економічна цінність використання публічних коштів. Для цього доцільним є поступове розширення застосування нецінових критеріїв, методології життєвого циклу та оцінки загальної вартості володіння, а також посилення професійної спроможності замовників і фінансового контролю. У післявоєнний період саме поєднання прозорості, конкуренції, цифровізації та комплексної оцінки фінансових витрат може стати основою формування ефективної та економічно стійкої системи публічних закупівель України.

[1] Chruszcz-Lipska, K.; Zelek-Pogudz, S.; Solecka, U.; Solecki, M.L.; Szostak, E.; Zborowski, K.K.; Zajac, M. *Minerals*, **2022.** 12, 1561.

[2] Patel Rakesh, Patel Charmi, Rajesh. ; *J. Adv. Pharm. Edu. & Res.* **2014**. 4(2), 145-57.